85 години

Международна научно-практическа конференция

УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКА КОХЕЗИЯ ПРЕЗ XXI ВЕК – ТЕНДЕНЦИИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

Том I

85 години

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ

„Димитър А. Ценов" - Свищов

Международна научно-практическа конференция

УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКА КОХЕЗИЯ ПРЕЗ XXI ВЕК – ТЕНДЕНЦИИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

8-9 ноември 2021 г.

Том I

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“ – СВИЩОВ

МЕЖДУНАРОДНА НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКА КОНФЕРЕНЦИЯ

УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКА КОХЕЗИЯ ПРЕЗ XXI ВЕК – ТЕНДЕНЦИИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

Свищов, 8-9 ноември 2021 г.

Посветена на 85 години от създаването
на Стопанска академия „Димитър А. Ценов“

Сборник с доклади

ТОМ I

Международната научно-практическа конференция е организирана в изпълнение проект НФ-2-2021 „Устойчиво развитие и социално-икономическа кохезия през XXI век – тенденции и предизвикателства“, финансиран със средства по Наредба на МОН за насърчаване на научно-изследователската дейност

Академично издателство „Ценов“
Свищов
2021

ПРОГРАМЕН КОМИТЕТ
Проф. д-р Марияна Божинова
Ректор на Стопанска академия „Димитър А. Ценов“ - председател
Проф. д. н. Борислав Борисов
Проф. д. н. Божидар Божинов
Проф. д-р Стоян Проданов
Доц. д-р Галина Чиприянова
Доц. д-р Здравко Любенов
Доц. д-р Иван Марчевски
Доц. д-р Ирена Емилова
Доц. д-р Искра Пантелеева
Доц. д-р Катя Личева
Доц. д-р Людмил Несторов
Доц. д-р Марина Николова
Доц. д-р Пламен Петков
Доц. д-р Силвия Костова
Доц. д-р Христо Сирашки

ОРГАНИЗАЦИОНЕН КОМИТЕТ
Доц. д-р Румен Ерусалимов - *председател*
Проф. д-р Пенка Шишманова
Проф. д-р Стефан Симеонов
Доц. д-р Красимира Славева
Доц. д-р Маруся Смокова-Стефанова
Доц. д-р Светослав Илийчовски
Доц. д-р Теодора Филипова
Гл. ас. д-р Асен Божиков

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ
Проф. д-р Любчо Варамезов - *председател*
Проф. д-р Анета Денева
Проф. д-р Атанас Атанасов
Проф. д-р Йордан Василев
Проф. д-р Красимир Шишманов
Проф. д-р Маргарита Богданова
Проф. д-р Пенка Шишманова
Проф. д-р Стефан Симеонов
Доц. д-р Александър Ганчев
Доц. д-р Венцислав Василев
Доц. д-р Красимира Славева
Доц. д-р Маруся Смокова-Стефанова
Доц. д-р Румен Ерусалимов
Доц. д-р Светослав Илийчовски
Доц. д-р Теодора Филипова

Публикуваните материали са рецензирани. Авторите носят отговорност за съдържанието на материалите, изразените мнения, използваните данни, цитираните източници и езиковото оформление на текстовете.

ISBN 978-954-23-2067-8 (print)
ISBN 978-954-23-2068-5 (online)

D. A. TSENOV ACADEMY OF ECONOMICS – SVISHTOV

INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE

SUSTAINABLE DEVELOPMENT AND SOCIO-ECONOMIC COHESION IN THE 21ST CENTURY: TRENDS AND CHALLENGES

Svishtov, 8th - 9th November 2021

Dedicated to the 85th anniversary since the establishment of D. A. Tsenov Academy of Economics

Conference Proceedings

VOLUME I

The international scientific and practical conference has been organized as implementation of project SF-2-2021 "Sustainable Development and Socio-Economic Cohesion in the 21st Century: Trends and Challenges", financed with funds by Ordinance of the Ministry of Education and Science for encouraging scientific research

Tsenov Academic Publishing House
Svishtov
2021

PROGRAM COMMITTEE
Prof. Mariyana Bozhinova, Ph.D.
Rector of D. A. Tsenov Academy of Economics
Prof. Borislav Borissov, D.Sc.
Prof. Bozhidar Bozhinov, D.Sc.
Prof. Stoyan Prodanov, Ph.D.
Assoc. Prof. Galina Chipriyanova, Ph.D.
Assoc. Prof. Zdravko Lyubenov, Ph.D.
Assoc. Prof. Ivan Marchevski, Ph.D.
Assoc. Prof. Irena Emilova, Ph.D.
Assoc. Prof. Iskra Panteleeva, Ph.D.
Assoc. Prof. Katya Licheva, Ph.D.
Assoc. Prof. Lyudmil Nestorov, Ph.D.
Assoc. Prof. Marina Nikolova, Ph.D.
Assoc. Prof. Plamen Petkov, Ph.D.
Assoc. Prof Silviya Kostova, Ph.D.
Assoc. Prof Hristo Sirashki, Ph.D.

ORGANIZING COMMITTEE
Assoc. Prof. Rumen Erusalimov, Ph.D., Chairman
Prof. Penka Shishmanova, Ph.D.
Prof. Stefan Simeonov, Ph.D.
Assoc. Prof. Krasimira Slaveva, Ph.D.
Assoc. Prof. Marusya Smokova-Stefanova, Ph.D.
Assoc. Prof. Svetoslav Iliychovksi, Ph.D.
Assoc. Prof. Teodora Filipova, Ph.D.
Head Asst. Asen Bozhikov, Ph.D.

EDITORIAL COMMITTEE
Prof. Lyubcho Varamezov, Ph.D., Chairman
Prof. Aneta Deneva, Ph.D.
Prof. Atanas Atanasov, Ph.D.
Prof. Yordan Vasilev, Ph.D.
Prof. Krasimir Shishmanov, Ph.D.
Prof. Margarita Bogdanova, Ph.D.
Prof. Penka Shishmanova, Ph.D.
Prof. Stefan Simeonov, Ph.D.
Assoc. Prof. Aleksandar Ganchev, Ph.D.
Assoc. Prof. Ventsislav Vassilev, Ph.D.
Assoc. Prof. Krasimira Slaveva, Ph.D.
Assoc. Prof. Marusya Smokova-Stefanova, Ph.D.
Assoc. Prof. Rumen Erusalimov, Ph.D.
Assoc. Prof. Svetoslav Iliychovski, Ph.D.
Assoc. Prof. Teodora Filipova, Ph.D.

The published materials have been reviewed. The authors are responsible for the content and layout of their papers, the opinions expressed, the data used and the sources cited.

ISBN 978-954-23-2067-8 (print)
ISBN 978-954-23-2068-5 (online)

СЪДЪРЖАНИЕ

ТОМ I

ПЛЕНАРНИ ДОКЛАДИ

ПЪТЯТ КЪМ УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ И СОЦИАЛНА КОХЕЗИЯ –
МАКРОИКОНОМИЧЕСКИ РИСКОВЕ И БАРИЕРИ
Проф. д.ик.н. Димитър М. Иванов …… 7

ПРОБЛЕМАТИЧНОТО РАЗВИТИЕ НА БЪЛГАРСКАТА ИКОНОМИКА
Проф. д-р Митко Димитров …… 31

ФИНАНСИ, ИКОНОМИКС, ЗАСТРАХОВАНЕ И ОСИГУРЯВАНЕ

ИКОНОМИЧЕСКИ АСПЕКТИ НА УПРАВЛЕНИЕТО
НА ПУБЛИЧНИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ И ИМОТИТЕ –
ДЪРЖАВНАТА И ОБЩИНСКА СОБСТВЕНОСТ
Проф. д.н. Борислав Борисов …….. 51

СИСТЕМНО-СТРУКТУРНЫЙ КРИЗИС И ЕГО ПРОЯВЛЕНИЕ
В УСЛОВИЯХ ПАНДЕМИИ COVID-19
д.э.н., профессор, Зверяков Михаил Иванович …… 59

ИЗМЕРВАНЕ ВЪЗДЕЙСТВИЕТО НА ПАНДЕМИЯТА
ОТ COVID-19 ВЪРХУ КОРПОРАТИВНИТЕ ПОЛИТИКИ
ЗА СОЦИАЛНА ОТГОВОРНОСТ В БЪЛГАРИЯ
Проф. д-р Андрей Захариев …… 67

ОБЛАГОРОДЯВАНЕ НА ПЛОСКИЯ ДАНЪК В БЪЛГАРИЯ
Проф. д-р Румен Брусарски …… 75

ДВИЖЕЩИ СИЛИ НА ИНТЕГРАЦИЯ В ГЛОБАЛНИТЕ ЦИФРОВИ ВЕРИГИ
ЗА СЪЗДАВАНЕ НА ДОБАВЕНА СТОЙНОСТ
Проф. д-р Сава Димов …… 83

ЕФЕКТИ ОТ ПРОГРАМАТА НА ЕЦБ ЗА ЗАКУПУВАНЕ НА АКТИВИ
В УСЛОВИЯТА НА ИЗВЪНРЕДНА СИТУАЦИЯ, ПРИЧИНЕНА ОТ ПАНДЕМИЯ
Проф. д-р Силвия Трифонова …… 95

ТЕСТВАНЕ НА КОРЕКТИВНИ ВЕРОЯТНОСТНИ МОДЕЛИ
ЗА ОЦЕНЯВАНЕ НА ЕВРОПЕЙСКИ ОПЦИИ ВЪРХУ АКЦИИ
Проф. д-р Стефан Симеонов, Д-р Теодор Тодоров …… 108

КОНКУРЕНЦИЯ И КОНЦЕНТРАЦИЯ НА БЪЛГАРСКИЯ
ОБЩОЗАСТРАХОВАТЕЛЕН ПАЗАР (2011-2020 г.). СТРУКТУРЕН АНАЛИЗ
И ЕМПИРИЧНИ НАБЛЮДЕНИЯ
Проф. д-р Стоян Проданов …… 116

THE IMPLEMENTATION OF GOALS OF BALANCED DEVELOPMENT
OF POLAND AGAINST THE CHALLENGES AND DANGERS
OF WASTE MANAGEMENT
Assoc. Prof. Ireneusz T. Dziubek, Dr Tatiana Manasterska 126

MODERN FEATURES OF TRUST ASSET MANAGEMENT
Postgraduate student Stanislav Perminov, Assoc. Prof. Deniss Djakons, PhD 136

ИНДУСТРИЯТА НА ХЕДЖ ФОНДОВЕТЕ В ЕРАТА
НА РАЗХЛАБЕНИТЕ ПАРИЧНИ ПОЛИТИКИ И COVID-19
Доц. д-р Александър Ганчев 142

РАЗНОСКИТЕ КАТО НЕДЕЛИМА ЧАСТ ОТ АНАЛИЗА
НА РЕЗУЛТАТИТЕ ПО ИМУЩЕСТВЕНО ЗАСТРАХОВАНЕ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Венцислав Василев 150

ВЛИЯНИЕ СТРУКТУРЫ ЭКОНОМИКИ НА ОБЕСПЕЧЕНИЕ
УСТОЙЧИВОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО РОСТА И РАЗВИТИЯ
Кандидат экономических наук, доцент Шараг Елена Сергеевна 159

СТРАТЕГИЧЕСКИ ДЕЙСТВИЯ НА БЪЛГАРСКИТЕ СТОПАНСКИ
ОРГАНИЗАЦИИ В УСЛОВИЯТА НА ПАНДЕМИЯ ОТ COVID-19
Доц. д-р Илиан Минков 166

ИНСТИТУЦИИ И НЕРАВЕНСТВО
Доц. д-р Калин Господинов 174

ПОВЕДЕНЧЕСКИ ПОДХОД КЪМ ИКОНОМИЧЕСКОТО РАЗВИТИЕ -
ВЪЗМОЖНОСТИ И ОГРАНИЧЕНИЯ
Доц. д-р Калоян Колев 181

ПРОБЛЕМИ НА ЛОЯЛНОСТТА В БАНКОВИТЕ ИНСТИТУЦИИ
ПРИ СЪВРЕМЕННИТЕ УСЛОВИЯ
Доц. д-р Катя Личева 190

ЦЕЛЕСЪОБРАЗНОСТ И ЕФЕКТИ
НА МЕЖДУРЕГИОНАЛНАТА ДАНЪЧНА КОНКУРЕНЦИЯ
Доц. д-р Людмил Найденов 196

ВЪЗМОЖНИ ГРЕШКИ ПРИ ВЪЗЛАГАНЕТО
НА ОБЩЕСТВЕНИ ПОРЪЧКИ В БЪЛГАРСКАТА ПРАКТИКА
Доц. д-р Марин Маринов, Красимир Парашкевов 204

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ДЪЛГОСРОЧНИТЕ ГРИЖИ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Николай Нинов 210

ЕФЕКТИ НА ПАНДЕМИЯТА ОТ COVID ВЪРХУ ЗДРАВНИТЕ РАЗХОДИ
Доц. д-р Николай Атанасов 219

ПОДХОДИ И ПРАКТИКА НА ДЪРЖАВНОТО ФИНАНСИРАНЕ
НА ПУБЛИЧНОТО ПЕНСИОННО ОСИГУРЯВАНЕ
Доц. д-р Пламен Йорданов, **Гл. ас. д-р Маргарита Николова** 230

ФИСКАЛНИТЕ ОБЛЕКЧЕНИЯ ЗА ЛИЦА С УВРЕЖДАНИЯ КАТО ПРИКРИТИ
СОЦИАЛНИ ПЛАЩАНИЯ ПРИ ИНВАЛИДНОСТ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Пламен Йорданов, Ас. д-р Йордан Йорданов,
Докторант Жанета Ангелова 238

ОТРАЖЕНИЕ НА КОВИД-19 ВЪРХУ ЗАСТРАХОВАТЕЛНИТЕ ПЛАЩАНИЯ
ПО ЗАСТРАХОВКА „КАСКО“ НА МПС В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Румен Ерусалимов 246

ДИГИТАЛИЗАЦИЯ И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКА СПРАВЕДЛИВОСТ –
ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА И ВЪЗМОЖНОСТИ
Доц. д-р Силвия Топлева 251

ДЪЛГОСРОЧНИ ИКОНОМИЧЕСКИ ЕФЕКТИ
НА ПАНДЕМИИТЕ – УРОЦИ ОТ НЯКОИ ПРЕДХОДНИ КРИЗИ
Гл. ас. д-р Александър Б. Тодоров 258

ЕВРОФИНАНСИРАНЕТО КАТО СРЕДСТВО ЗА ПОВИШАВАНЕ
КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТТА НА ПРЕДПРИЯТИЯТА ОТ СЕКТОР
„ПРОИЗВОДСТВО НА ОБЛЕКЛО ОТ ТЕКСТИЛ“
Гл. ас. д-р Ангелина Терзиева 266

НЯКОИ АСПЕКТИ НА ВЪЗДЕЙСТВИЕТО НА COVID-19
ВЪРХУ БЪЛГАРСКИЯ ЗАСТРАХОВАТЕЛЕН ПАЗАР
Гл. ас. д-р Анелия Панева 274

ПАЗАРЪТ НА ЗДРАВНО ЗАСТРАХОВАНЕ В БЪЛГАРИЯ –
СЪСТОЯНИЕ, РАЗВИТИЕ И ТЕНДЕНЦИИ
Гл. ас. д-р Валентина Нинова 281

ФИСКАЛНА ИНТЕГРАЦИЯ В ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ –
НЕОБХОДИМОСТ, УСЛОВИЯ И ЕФЕКТИ
Гл. ас. д-р Димитър Костов 289

БЪЛГАРИЯ ПО ПЪТЯ КЪМ ЕВРОЗОНАТА
Гл. ас. д-р Петя Василева 297

ДИНАМИКА НА ВЪНШНАТА ТЪРГОВИЯ НА БЪЛГАРИЯ
СЪС СТРАНИТЕ ЧЛЕНКИ НА ЕВРОСЪЮЗА
Гл. ас. д-р Сергей Радуканов 304

ПРОМЕНЯЩИТЕ СЕ РОЛИ НА ФИСКАЛНАТА И ПАРИЧНАТА ПОЛИТИКА
В СВЕТЛИНАТА НА COVID-19 В СТРАНИ С РАЗЛИЧЕН ПАРИЧЕН РЕЖИМ
Гл. ас. д-р Соня Георгиева 310

АСПЕКТИ НА НАЦИОНАЛНАТА ПОЛИТИКАТА
ПО ЗАЕТОСТТА И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВАТА ПРЕД НЕЯ
Гл. ас. д-р Таня Илиева ……..……..……..……..… 320

ПОВЕДЕНЧЕСКИ ИНВЕСТИЦИОННИ СТРАТЕГИИ –
ВЪЗМОЖНОСТ ЗА УСТОЙЧИВИ РЕЗУЛТАТИ
ОТ АКТИВНО ИНВЕСТИРАНЕ
Гл. ас. д-р Цветан Павлов ……...……. 325

ВЪЗМОЖНОСТИТЕ ПРЕД БЪДЕЩИТЕ ПЕНСИОНЕРИ
В КОНТЕКСТА НА НОРМАТИВНИТЕ ПРОМЕНИ ВЪВ ВТОРИ СТЪЛБ
НА ПЕНСИОННИЯ МОДЕЛ В БЪЛГАРИЯ
Ас. д-р Йордан Йорданов ……...……. 334

ПАЗАРЪТ НА БАНКОВИ ДЕПОЗИТИ В БЪЛГАРИЯ:
ДИНАМИКА И СТРУКТУРНИ ИЗМЕНЕНИЯ
Ас. д-р Радослав Къновски …….....……. 340

ОЦЕНКА НА УСТОЙЧИВОСТТА НА АГРАРНИЯ СЕКТОР
В БЪЛГАРИЯ
Д-р Антон Сотиров, **Д-р Никола Пищалов** …….....……. 347

НАДНОРМЕНОТО ТЕГЛО И ЗАТЛЪСТЯВАНЕТО
КАТО РИСКОВ ФАКТОР ЗА ЗДРАВЕТО
Д-р Орлин Цветков …….....…….……. 354

МЕРКИ НА ФЕДЕРАЛНИЯ РЕЗЕРВ НА САЩ
ЗА ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ НА COVID-19
Д-р Свилен Колев .....…….……. 359

STATE AID ENFORCEMENT LAW IN THE ENERGY SECTOR
IN ALBANIA
Lecturer of Law, **Dr. Anduena Gjevori** ……..…….……. 366

БАНКОВАТА ТАЙНА КАТО КОМПОНЕНТА НА БАНКОВАТА
СИГУРНОСТ – ФИНАНСОВО-ПРАВНИ АСПЕКТИ
Преп. Игнат Папазов ……..…….……. 374

THE HISTORICAL EVOLUTION OF THE GOVERNMENT
SECURITIES MARKET IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA
Olesea Speian, PhD Student ……..……...…….……. 378

ПРОМЕНИ В ЕВРОПЕЙСКИТЕ РЕГУЛАТОРНИ КАПИТАЛОВИ
ИЗИСКВАНИЯ ЗА ПОКРИТИ ОБЛИГАЦИИ В УСЛОВИЯТА НА КРИЗА
Докторант Борислав Киров ..……...……..……. 386

АВТОМОБИЛНИЯТ ПАЗАР В БЪЛГАРИЯ И МЯСТОТО
НА ТЪРГОВСКИТЕ ПРЕДСТАВИТЕЛСТВА НА НЕГО
Докторант Ваня Галчева ……...……. 393

ЕФЕКТИ ВЪРХУ ПАРИЧНАТА ПОЛИТИКА В РЕЗУЛТАТ
ОТ НАМАЛЯВАНЕТО НА НАЛИЧНИТЕ ПАРИ В ОБРАЩЕНИЕ
Докторант Владимир Сиркаров ……..……. 398

ВЛИЯНИЕ НА КОЕФИЦИЕНТА P/E И ДИВИДЕНТНАТА
ДОХОДНОСТ ВЪРХУ ЦЕНИТЕ НА АКЦИИТЕ
НА БЪЛГАРСКИЯ КАПИТАЛОВ ПАЗАР
Докторант Владислав Любенов …….....…… 405

ВЪЗМОЖНОСТ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА МСП
В УСЛОВИЯТА НА ПАНДЕМИЯ
Докторант Даниел Данчев …….....…… 413

ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА РЕГУЛИРАНЕ НА СОЦИАЛНОТО ОСИГУРЯВАНЕ
ЧРЕЗ ГРАНИЦИТЕ НА ОСИГУРИТЕЛНИЯ ДОХОД
Докторант Жанета Ангелова .....…… 421

ЦИФРОВАТА ТРАНСФОРМАЦИЯ В ЗДРАВЕОПАЗВАНЕТО – СРЕДСТВО
ЗА ПОДОБРЯВАНЕ КАЧЕСТВОТО НА ЖИВОТ И РАДИКАЛНА
ПРОМЯНА НА НАЧИНА НА ПРЕДОСТАВЯНЕ НА МЕДИЦИНСКИ
И ЗДРАВНИ ГРИЖИ
Докторант Живка Петрова .....…… 429

ДЕБАТЪТ МЕЖДУ БАНКОВАТА И ВАЛУТНАТА ШКОЛА ОТ 19-И ВЕК –
ХАРАКТЕРИСТИКИ И ПАРАЛЕЛИ СЪС СЪВРЕМЕННИТЕ
МОНЕТАРНИ РЕАЛНОСТИ
Докторант Кузман Илиев .....…… 438

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД МЕНИДЖМЪНТА НА ЛЕЧЕБНИТЕ
ЗАВЕДЕНИЯ В УСЛОВИЯ НА ПАНДЕМИЯ ОТ COVID-19
(ПО ПРИМЕРА НА УНИВЕРСИТЕТСКА МНОГОПРОФИЛНА БОЛНИЦА
ЗА АКТИВНО ЛЕЧЕНИЕ „СЪРЦЕ И МОЗЪК“ – ПЛЕВЕН)
Докторант Люба Митева .....…… 446

БЛОКЧЕЙН ТЕХНОЛОГИИТЕ – ГОЛЕМИТЕ ПОЛЗИ
ЗА МАЛКИТЕ БАНКИ
Докторант Марина Милинова .....…… 453

ОТРИЦАТЕЛНИ ЛИХВЕНИ НИВА – ЕМПИРИЧЕН ОПИТ
Докторант Милена Пешева .....…… 460

ФИНАНСОВИЯТ ФЕЪРПЛЕЙ В ЖЕНСКИЯ ФУТБОЛ –
НЕОБХОДИМОСТ ИЛИ ВЪЗМОЖНОСТ
Докторант Нено Ненов ……..…… 468

ОТРАЖЕНИЕ НА КОВИД-19 ВЪРХУ ПРЕМИЙНИЯ ПРИХОД
ПО ЗАСТРАХОВКА „КАСКО“ НА МПС В БЪЛГАРИЯ
Докторант Николай Илиев ….…… 474

РАЗВИТИЕ НА ИМУЩЕСТВЕНОТО ЗАСТРАХОВАНЕ В БЪЛГАРИЯ
ПРЕЗ ПРИЗМАТА НА ПРЕЗАСТРАХОВАТЕЛНИТЕ ОТНОШЕНИЯ
Докторант Радка Василева ….…… 480

КОНСОЛИДАЦИЯТА НА БАНКОВИЯ СЕКТОР
В БЪЛГАРИЯ КАТО ФАКТОР ЗА УСТОЙЧИВОСТ
Докторант Рая Драгоева ……..…… 488

ИНСТРУМЕНТИ ЗА ПРЕВЕНЦИЯ НА ДАНЪЧНИТЕ ИЗМАМИ
ПРИ ТЪРГОВИЯТА С ГОРИВА И НЕФТОПРОДУКТИ
Докторант Стефан Пешов .....……. 496

ПРОГНОЗИРАНЕ НА ПУБЛИЧНИТЕ ФИНАНСИ -
ОТКЛОНЕНИЕ НА ФАКТИЧЕСКОТО ИЗПЪЛНЕНИЕ
НА КОНСОЛИДИРАНАТА ФИСКАЛНА ПРОГРАМА
СПРЯМО ЗАКОНА ЗА БЮДЖЕТА НА БЪЛГАРИЯ
Докторант Юлиан Войнов .....……. 501

СЧЕТОВОДСТВО, КОНТРОЛ, ОДИТ, СТАТИСТИКА И МАТЕМАТИКА

ЗА РОЛЯТА И ВЪЗМОЖНОСТИТЕ НА ДИГИТАЛИЗАЦИЯТА
ПРИ ДОКУМЕНТИРАНЕТО В СЧЕТОВОДСТВОТО
Проф. д-р Атанас Атанасов .....……. 511

ОСОБЕНОСТИ ПРИ СЧЕТОВОДНОТО ОТЧИТАНЕ
НА СТОКИТЕ В УСЛОВИЯТА COVID-19
Доц. д-р Галя Иванова – Кузманова .....……. 517

АКТУАЛНИ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА
ПРЕД СЧЕТОВОДНАТА ПРОФЕСИЯ В КОНТЕКСТА
НА ПРОМЕНИТЕ СЛЕД БРЕКЗИТ
Доц. д-р Галина Чиприянова, Д-р Марий Стоянов .....……. 524

КЪМ НОВ ПОДХОД В ОБУЧЕНИЕТО
ПО МЕЖДУНАРОДНИ СТАНДАРТИ ЗА ФИНАНСОВО ОТЧИТАНЕ
Доц. д-р Диана Ималова, Доц. д-р Венцислав Вечев .....……. 532

СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКОТО РАЗВИТИЕ НА БЪЛГАРИЯ В КОНТЕКСТА
НА ЦЕЛИТЕ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ – СТАТИСТИЧЕСКИ АСПЕКТИ
Доц. д-р Красимира Славева .....……. 541

СТАТИСТИЧЕСКИ АНАЛИЗ НА ЗАВИСИМОСТТА МЕЖДУ
ЦИФРОВИЗАЦИЯТА НА ИКОНОМИКАТА И ИКОНОМИЧЕСКИЯ РАСТЕЖ
Доц. д-р Маргарита Шопова, Гл. ас. д-р Евгени Овчинников,
Гл. ас. д-р Тихомир Върбанов .....……..…. 549

ПРИЛОЖЕНИЕ НА ЕВРОПЕЙСКИТЕ СПОРАЗУМЕНИЯ ЗА СВОБОДНА
ТЪРГОВИЯ С ТРЕТИ СТРАНИ И ЗНАЧЕНИЕТО ИМ ОТ ПОЗИЦИЯТА
НА МИТНИЧЕСКИЯ КОНТРОЛ В ЕС
Доц. д-р Момчил Антов .....……..…. 557

INNOVATIVE METHODS FOR ACCOUNTING EDUCATION –
EXPERIENCE AND GLOBAL LESSONS LEARNED
Assoc. Prof. Nadya Velinova-Sokolova, PhD ……..……..…..…. 564

ОЦЕНКА НА УСТОЙЧИВОСТТА НА АГРАРНИЯ СЕКТОР В БЪЛГАРИЯ

Д-р Антон Сотиров[1]
Д-р Никола Пищалов[2]

Резюме: *Предпочитан напоследък модел за избор на индикатори и оценка на устойчивостта е DPSIR- рамката на Европейската агенция по околна среда. Тя е един социо-икономически и екологичен модел за анализ. Създадена е първоначално за екологичен анализ, но предвид лесното и ефикасността се прилага и в социален и икономически аспект. Може да се използва успешно както в по-широк смисъл, така и в по-конкретни области, както е аграрната сфера. Опирайки се на тази рамка, ще се опитаме в нашето изследване да изберем набор от индикатори, с които да оценим доколко аграрния сектор у нас, отговаря на критериите за устойчивост.*

Ключови думи: *устойчиво развитие, устойчивост, DPSIR- рамка, земеделие*
JEL: **O,** O1**, O10**

ASSESSMENT OF THE SUSTAINABILITY OF THE AGRICULTURAL SECTOR IN BULGARIA

Anton Sotirov[1]**,** PhD
Nikola Pistalov[2]**,** PhD

Abstract *Recently, a preferred model for the selection of indicators and assessment of sustainability is the DPSIR - the framework of the European Environment Agency. It is a socio-economic and environmental model for analysis. It was originally created for environmental analysis, but given its ease and efficiency, it is also applied in social and economic terms. It can be used successfully both in a broader sense and in more specific areas, such as agriculture. Based on this framework, we will try in our study to choose a set of indicators to assess the extent to which the agricultural sector in our country meets the criteria for sustainability.*

Key words*: sustainable development, sustainability, DPSIR-framework, agriculture*
JEL: **O,** O1**, O10**

1. **Рамката „DPSIR“**

DPSIR е една социо-икономическа и екологична рамка за анализ, проследяваща веригата от процеси, протичащи при взаимодействието на човека и природата, като се започне от D-силите, оказващи въздействие върху устойчивостта на околната среда и по какъв начин се изразява натиска P- (например замърсители), S-състоянието на околната среда (качеството), I-

[1] sotirov_anton@hotmail.com, Bulgaria Economic Forum, Branch Kyustendil, Bulgaria
[2] pistalov@yahoo.com, Association Club „Vanguard“, Kyustendil, Bulgaria

въздействията (върху здравето, екосистемите, материалите) и R-общественият отговор, изразен в политики и цели, насочени да предотвратят негативното изменение. DPSIR е абревиатура от английското Driving Force-Pressure-State-**I**mpact-**R**esponse/Задвижващасила–Натиск–Състоятие–Въздействие–Отговор(Фиг.1).

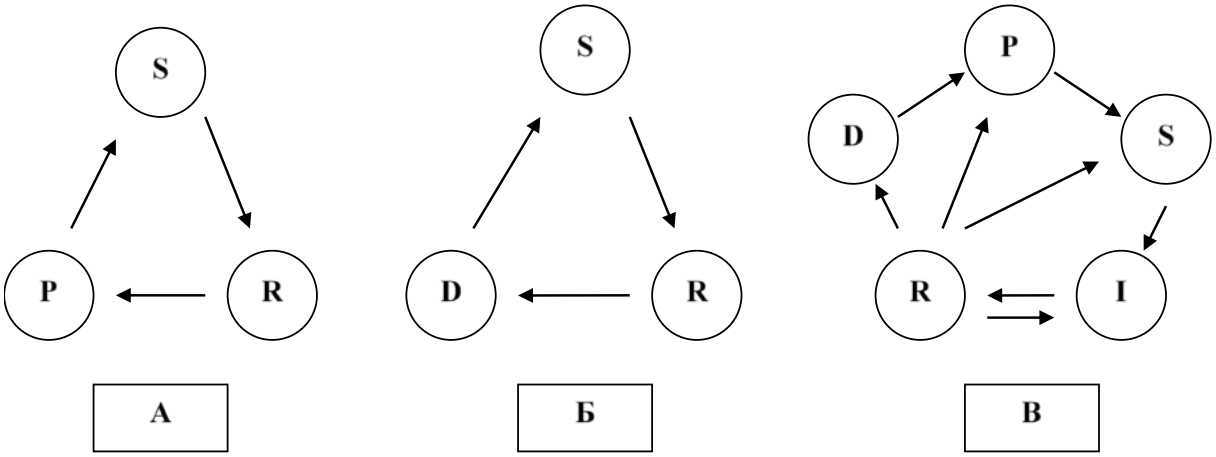

Фиг. 1. Генезис на DPSIR рамката,
източник: COM (2000)20; Schmid, Sinabell (2004)

Този подход за пръв път се възприема от Европейската агенция по околната среда (European Environmental Agency), и се прилага по отношение на селското стопанство на секторно равнище в документите на Комисията на ЕС относно индикаторите за интегрирането на проблемите свързани с околната среда в Общата селскостопанска политика. Тази рамка е модифицирана по първоначалния PSR модел (Presure– State – Response /Натиск–Състояние - Отговор) на канадските статистици *Anthony Friend u David Rapport* (1979) и последвалия DSR (Driving Force–State –Response/ Задвижваща сила –Състояние– Отговор), който в последствие е възприет от ОИСР и Групата за състоянието на околната среда (SOE – State of Environment group).

Елементите на рамката DPSIR и взаимовръзките в селското стопанство, характеризиращи процесите, които влияят на равновесието са схематично представени на Фиг. 2. Те са проследени на макро ниво, но включват и фермата, като основна производствена единица в земеделието.

Правилният отговор, трябва да реши проблемите по отношение на неустойчивостта. Той трябва да се прилага на всичките нива в рамката DPSIR. Избора на ниво е подчинен на сложността на проблемите и специфичните характеристики на земеделието. Затова анализа на специфичните характеристики на селското стопанство и показване на проблемите, свързани с неговата устойчивостт са главната стъпка към решаване на тези проблеми, и прилагане на правилната и ефективна аграрна политика.

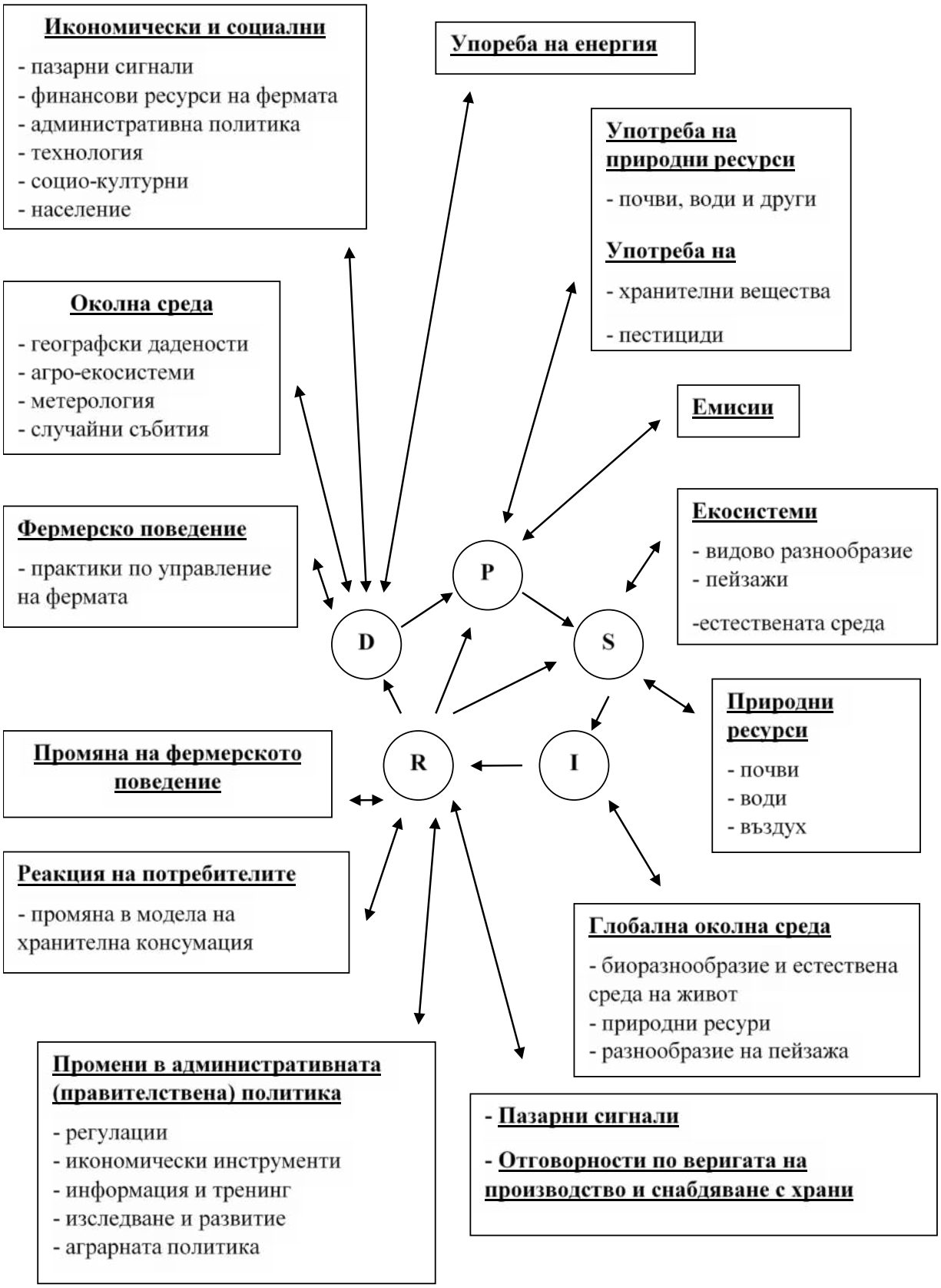

Фиг. 2: Елементи и взаимовръзки на Рамката за оценка DPSIR,
източник: адаптирано по www. unece. org/stats/documents/2001/10/env/wp. 21. e. pdf

Взимането на решения е процес, основаващ се на анализа на земеделската система и оценка на действащите движещи сили, техният натиск, изменението в състоянието и техните последствия, в т. ч. и негативните външни ефекти (externalities). След оценяването на въздействията, взимащите политическо решение трябва да предприемат адекватни отговори, целящи намаляването и премахването на екологичната вреда. Възможните нива на интервенция са D, P и S. Решаващите къде и как да се приложи определената политика могат да изберат както едно от местата D, P или S, така и две или всичките три едновременно, в зависимост каква е конкретната цел и каква да е силата на въздействие. Но това винаги се подчинява на правилото, че на колкото по-нисък етап се решава един проблем, толкова по-ниска цена ще бъде заплатена от обществото. Потенциалната намеса според DPSIR рамката може да се осъществява както на национално или международно ниво, така и от местната администрация и мениджъри. Изведено от социалната, икономическа и екологична цена, йерархичността е водеща. Взимането на решения на по-ниско ниво е по-бързо, лесно, ефективно и с по-малко негативни последствия. Местните мениджъри може и да не се в състояние да въздействат върху главните социо-икономически движещи сили, но с тяхната специфична юрисдикция могат ефективно да влияят върху състоянието на природата или върху някои от причините за натиск. Докато на високо ниво на взимане на решение (например национално) може много ефективно да се влияе на движещите сили и натиска, който упражняват. Затова една комбинирана политика може да даде много добър ефект. В смисъла на взимане на политически решения, DPSIR модела като инструмент за анализ на устойчивото състояние е изключително гъвкав и приложим на всяко ниво (например ферма, район, отрасъла като цяло), което го прави и изключително практичен и полезен инструмент.

Wiggering u Müller (2004) твърдят, че целите и индикаторите не доставят все още достатъчни концепции, които да изпълняват комплексните изисквания на принципите за устойчивост.

Според тях основната идея на устойчивото развитие е във взаимното свързване на екологична, социална и икономическа подсистеми в едно единно цяло, на различните пространствени и времеви интеграционни нива, в смисъла на един интра- и интер-генерационен договор на глобално ниво.

Съдейки от последното мнение, в тези интердисциплинарни връзки трябва да съществуват минимални изисквания за различните нива за устойчивост. Те трябва да гарантират една оптимална съвместимост на различните икономически, социални и екологични интереси.

Изхождайки от това, авторите смятат, че точно DPSIR модела е този, който посреща в най-голяма степен горните изисквания. Модел, който се опитва да постигне свързване на социалните (*Движещите сили* D, като мотиватор на действията спрямо околната среда), икономически (*Натиска* P,

като последствие от икономическата активност), екологичични (*Състоянието* S и *Въздействията* **I**, като измерители на състоянието на природата и въздействието върху него) и индикаторите на политика (*Отговорността* **R**, като политически отговор на промените в околната среда).

Друг интересен подход за интерпретация на DPSIR-терминологията дава *Giupponi* (2002). Авторът групира движещите сили, натиска и състоянието в **повод**, който води до конкретен **проблем**, изразен чрез въздействията. Отговорностите са и **решение** на проблемите и създаване на условия за липса на негативни поводи.

2. Насоки за подобряване на оценката на устойчивостта на аграрния сектор

Предложеният специфичен набор от икономически, социални и екологични индикатори съответно за ниво отрасъл и ферма за измерване на устойчивостта на аграрния сектор, показва, че секторът не отговаря на изискванията за икономическа ефективност, социална справедливост и екологична отговорност. По този начин се установява и практическата пригодност на избраните показатели да измерват устойчивостта (или неустойчивостта) на аграрния сектор. Съобразно поставените задачи, методологията на рамката за оценка „DPSIR“ може да се приеме за подходяща основа при избора на показатели, а чуждият опит в индикаторната оценка за изключително полезен. В процеса на изследване, се установиха редица трудности, които наложиха да се стесни обхвата на реално анализираните индикатори. Това е най- вече заради недостатъчната по обем и надеждност статистическа информация на отраслово и на фермерско ниво. Нейното допълване за сметка на други източници също затруднява изследването, защото трудно се постига съпоставимост, поради времеви, ресурсни, методологични и други ограничения. Затова изборът на индикатори за оценка на аграрната устойчивост е определен според наличната официална наша и на Евростат информация, възможностите да се допълни чрез база данни съответно от ведомствено и местно ниво. Освен посоката в динамиката на основните показатели, там където е било възможно е направена сравнителна оценка с други страни, но това са единични случаи.

Може да се приеме, че официалната икономическа информация, която през последите години претърпя в обработката си промяна според изискванията на Евростат, за измерване на икономическата устойчивост е подходяща за ниво отрасъл. Същото може да се приеме и за социалната информация, докато екологичната едва сега се уеднаквява и допълва според изискванията на Европейската екологична агенция, която поставя въпроса за разработването на интегрирани показатели. Например въвеждането на екологиен мониторинг, повторна употреба и компостиране на отпадна земеделска продукция, наблюдението на качеството на почвите. Всички тези дейности

допринасят за постигане на икономиеска, екологична и социална устойчивост Pistalov, N., Sotirov, A. (2005); Savova et al.. (2017); Sotirov et al. (2019), Sotirov, Pistalov (2013).

Подобряванията за ниво ферма трябва да включват както избор на допълнителни индикатори за трите страни на устойчивото развитие и прилаганата политика в аграрната сфера, така и усъвършенстване методиката по събиране, обработване на информацията. Подобно както в старите страни членки на ЕС и у нас на фермерско ниво трябва да се осигурява достъп до екологична информация за обществото като цяло.

В този контекст, предложените и апробирани вече индикатори могат да подобрят количествената и качествена оценка на устойчивостта на аграрния сектор. За пример може да се даде

Заключение

Устойчивият аграрен сектор се стреми да постигне баланс в три целеви измерения с множество подцели. По отношение на *икономическата дейност* той трябва да е конкурентноспособен и ефективен, да допринася за икономически жизнеспособно общество и да осигурява на потребителите здравословни и на поносими цени храни, произведени в съответствие с общоприетите стандарти. В *екологичното измерение* той трябва да осигурява опазване на околната среда и разумно използване на природните ресурси, да спомага за опазването и консервацията на ландшафта, дивата природа и културните ценности, да отделя максимално внимание на благосъстоянието на животните. Освен това в *социалното измерение* той трябва да създава положителен социален климат, включително алтернативна заетост, равенство между различните социални групи, безопасни условия за труд, поддържане на местните общности и да осигурява благоденствие и справедливост, които да не са за сметка на бъдещите поколения. Най-общо казано устойчивостта на аграрната сфера трябва да се разглежда като поддържане на определен баланс между икономическите, социалните и екологични цели. Постигането на подобен баланс налага периодично да се проследяват чрез система от показатели отделните измерения на устойчивостта, да се установява тяхната посока във времето и да се търсят средства за тяхното коригиране съобразно основните принципи на устойчивостта.

Прегледът на методологичните подходи за измерване на устойчивостта и чуждият опит в това отношение, изучаването на възможностите да се приложи рамката за оценка „DPSIR“, са водещи моменти в тази част на изследването. Направеният обзор на наличната статистическа информация допълнително разкрива необходимостта да се приложи комбиниран индикаторен анализ на устойчивостта.

С разработването на система от икономически, социални и екологични показатели за отраслово и фермерско ниво се прави една сполучлива оценка на селското стопанство и се доказва пригодността на предложените

индикатори за измерване на степента на неговата устойчивост (неустойчивост).

Събраната допълнителна информация на ниво ферма с помощта на анкетно проучване разкрива един по- детайлизиран анализ на това равнище. По този начин се стига до някои „скрити“ от националната статистика проблеми.

Като цяло оценката на устойчивостта на аграрния сектор у нас показва явно несъответствие с принципите и целите на устойчивото развитие. Вместо ненамаляващо във времето равнище на капитала, налице са тенденции на неговото влошаване. Икономическата неефективност, слабата социална отговорност и екологичната несъвместимост са присъщи черти на развитието на селското стопанство в последните години. Въпреки някои тенденции на подобрение, общото ниво се запазва неустойчиво.

Използвани източници

Найденов, Н. (2007). Екоикономика и Устойчиво развитие. Англо-български терминологичен речник, София, 38-39.

European Commission (2000). Communication from the Commission: *Indicators for the Integration of Environmental Concerns into the Common Agricultural Policy*, COM (2000) 20 final, Brussels.

Pistalov, N. and Sotirov, A. (2005). Contamination of soils – a factor for sustainable development of agriculture. Proceedings Jubilee Scientific Conference „80 years Bulgarian Geological Society“, 213-216.

Savova, S., Sotirov, A., Pistalov, N., Mawlood, D. (2017). How composting contributes to achieving of agricultural and environmental sustainability. *Proceedings VI National Student Conference of Physics and Engineering Technologies of Plovdiv University „Sv. Paisii Hilendarski“,* 16-18 November 2017 Plovdiv, Bulgaria.

Sotirov, V., Sotirov, K., Sotirov, A. (2019). Place of Environmental Monitoring in the Sustainable Development Diagram. *Proceedings VII National Student Conference „Form the Atom to the Cosmos“,* 17-19 May 2019, Shumen University „Episkop Konstantin Preslavski“, Shumen, Bulgaria.

Sotirov, A., Pistalov, N. (2013). Using of composting for achieving of agricultural and environmental sustainability in Kyustendil region, Bulgaria. Proceedings *Second Scientific Conference on Ecology – 2013, f Plovdiv University „Sv. Paisii Hilendarski“Plovdiv, Bulgaria.*

Wiggering, H.,Müller, F. (2004). Umweltziele und Indikatoren. Wissentschaftliche Anforderungen an ihre Festlegung und Fallbeispiele, Springer Berlin, 229.